

David Novotný

Ještě jednou o Martinu Džbánkovi (aneb Dlužen do Polné II)

Rozmarné paní Náhodě se zachtělo ponechat po Martinu Džbánkovi písemné památky i v dalším městě středních Čech, tentokrát v Čáslavi. A i v tomto případě můžeme díky „platební neschopnosti“ čáslavského měšťana podrobněji nahlédnout do správní a soudní praxe v českých zemích 16. století a rovněž odhalit další podrobnosti o obchodních kontaktech polenského měšťana Martina Džbánka. Zápis v čáslavské *Knize smíšených smluv* z let 1561-1577 sice není tolik výmluvný jako jeho kolínský „protějšek“,¹ přesto však napovídá mnohé.

Základní rozdíl spočívá v tom, že Martin Nárožný (nebo též Martin z Nárožního domu), Džbánkův čáslavský dlužník, byl již po smrti. Bohužel se také nedozvídáme příliš o vlastní povaze dluhu, respektive není specifikováno, za co do Polné Martin Nárožný dluží. Je nám pouze známo, že dlužná částka činila 132 kop grošů míšeňských (tj. přibližně 66 kop grošů českých). Na základě paralely s kolínským případem ale můžeme spatřovat původ dluhu v nezaplacené dodávce vína do Čáslavi. Opět asi nešlo o malý obchod. Pokud už Martin Džbánek dodal do Čáslavi víno v hodnotě 132 kop grošů míšeňských, lze tedy i zde předpokládat pravidelné obchodní kontakty mezi Džbánkem a Nárožným. V tomto případě však nejde o takové překvapení jako v Kolíně. Kolín sice také leží na trase do Prahy (zčásti vedoucí podél toku Labe), ale je od Polné vzdálenější než Čáslav. V rámci tehdejších komunikačních možností dovoz sudů s vínem do Kolína nebyl snadnou věcí. I poměrně krátká trasa z Čáslavi do Kolína mohla představovat svého druhu logistický problém. Přesto, či právě proto, Čáslav i v předcházejícím kolínském příběhu o Martinu Džbánkovi hraje důležitou roli.

Vyděme ze správního rozdělení Království českého v onom roce 1567, kdy se čáslavský případ odehrál. Od středověku byly Čechy rozděleny na kraje, podobně jako současná Česká republika.² Polná tehdy nenáležela k Moravě, nýbrž ke Království českému. Ale na rozdíl od dnešní doby, kdy je například

---

¹ Státní okresní archiv (SOKA) Kutná Hora, Archiv města (AM) Čáslav, *Knihy smíšená majetkových smluv 1561-1577 (1600)*, č. knihy 90, fol. 133v-134r.

² K tehdejšímu správnímu členění srov. Bohuš RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I a II*, Praha 1894; dále Jaroslav MACEK – Václav ŽÁČEK, *Krajská správa v českých zemích a její archivní fondy (1605-1868)*, Praha 1958; dále přehledová práce Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005, 111-112.

Jihlava krajským politickým a ekonomickým centrem Vysočiny, středověké a raněnovověké české a moravské kraje svá centra do poloviny 18. století fakticky neměly. Oficiální sídlo krajského úřadu totiž bylo tam, kde sídlil hejtman (i v tehdejší době byl nejvyšší představitel kraje nazýván hejtmanem). Krajszí hejtmáni byli dva – jeden z panského stavu (vyšší šlechty) a druhý z rytířského stavu (nižší šlechty). A do kterého kraje tehdy Polná spadala? Bylo to Čáslavsko. Jednalo se o kraj spíše větší, i když bychom dnes jeho rozlohu na kilometry čtvereční asi počítali obtížně. Polná ležela na jeho jihovýchodním okraji. Kromě ní v něm ležela města jako Německý (dnes Havlíčkův) Brod, Chotěboř, Humpolec, Ledec a Zruč nad Sázavou, Ronov nad Doubravou, samozřejmě formální centrum kraje Čáslav a – Kutná Hora, druhé největší město v zemi. Čáslavsko se tedy rozkládalo na území dnešních krajů Vysočina, Pardubického a Středočeského. Z Čáslavi do Polné, i když obě města ležela v jednom kraji, bylo s ohledem na geografické položení docela daleko (dokonce i Čáslav ležela na okraji kraje, tentokrát severozápadním). Proč však tak dlouze o krajské správě Čech 16. století?

Ačkoliv měli Polenští do Čáslavi dosti daleko, bylo to pro ně krajské město (pikantní je, že bez krajského úřadu). Majitelé polenského statku, například někteří členové rodu Trčků z Lípy, bývali krajskými hejtmany.³ Sídlem „krajského úřadu“ tedy byla vlastně Polná, ale v Čáslavi se jako ve formálním centru scházela krajská politická reprezentace na sporadických jednáních. Existovala-li tato vazba politická, asi nepřekvapí existence vazeb ekonomických. A to již přicházíme k obchodním kontaktům Martina Džbánka z Polné a Martina Nárožného z Čáslavi. Ostatně přes Polnou vedla do Čáslavi odbočka zemské stezky. Znovu je však třeba zdůraznit, že šlo o stezku a nikoliv snadno průjezdnou silnici dneška. Prozatím ponechejme stranou v témž kraji ležící Kutnou Horu, kde lze předpokládat hospodářské kontakty polenského obchodníka s vínem s pravděpodobností hraničící s jistotou (s ohledem na spotřební charakter veliké kutnohorské aglomerace), a soustředíme se na Čáslav a Kolín. Vyneseme-li tato města na mapu, zjistíme, že ležela relativně blízko u sebe, ačkoliv každé v jiném kraji (Kolín už správně náležel do Kouřimska).⁴ Jinými slovy je směr obchodních kontaktů Džbánka logický i

---

³ Právě v 80. letech 16. století byl jedním z krajských hejtmánů např. Jaroslav Trčka z Lípy. Obecně platí, že šlechtici ze svého jmenování krajskými hejtmany zpravidla moc velkou radost neměli, protože to přinášelo jenom „zanepřázdnění“ a žádné benefity, ale panovníkově vůli se protivit nemohli.

⁴ Kouřim dnes představuje velmi malé město, ležící stranou nejdůležitějších dopravních tepen. Na úsvitu českých dějin ale dokonce soupeřila s Prahou a asi nechybělo příliš, aby Prahu Kouřim v pozici centra země nahradila. I v dalších staletích se jednalo o město poměrně významné, které začalo ve svém rozvoji výrazněji zaostávat až v 18. století.

přes očekávané problémy s dopravou. Z Polné dovážel do Čáslavi, z Čáslavi mohl povoz směřovat na Kutnou Horu (a nejspíš také směřoval), a konečně z Kutné Hory lze dojet snadno do Kolína. Čáslav tudíž představovala důležitou zastávku v „obchodní expanzi“ Martina Džbánka dále do českého vnitrozemí. Postupoval podél komunikačních tras logicky a promyšleně...

Vraťme se ale k onomu zápisu v čáslavské městské knize. Sice nám toho mnoho neřekne o dlužníkovi, ale v tomto případě můžeme využít zápisu jiného. Martin Nárožný totiž dlužil také Janu Masařovi z Němčic, a to za víno. Potvrzuje se tedy znovu úvaha, že dluh vůči Martinu Džbánkovi skutečně pocházel z nesplacené dodávky vína.⁵ Nárožný s vínem nejspíš obchodoval. Táž kauza s Janem Masařem prozrazuje i povolání čáslavského souseda. Byl sladovníkem. Bývali to relativně zámožní lidé, kteří se věnovali i řadě dalších obchodních činností – tedy další indicie vysvětlující původ kontaktů mezi polenským Džbánkem a čáslavským měšťanem. Jak ovšem už víme, Martin Nárožný zemřel. Dluh tedy nevznikl tím, že by čáslavský měšťan na rozdíl od svého kolínského kolegy nechtěl platit, ale už prostě zaplatit nemohl. Pohledávka Martina Džbánka z Polné se tedy dostala do pozůstalosti po zesnulém čáslavském sousedu.⁶ Dědicem jeho majetku byl nezletilý syn Pavel Nárožný, jenž samozřejmě dluhy po svém otci osobně řešit nemohl. Do věci tak vstupují vdova po Martinu Nárožném Kateřina a poručníci nezletilého chlapce, jimiž byli čáslavští měšťané Jeroným Donát a Jan Matoušek. Samotného Martina Džbánka před čáslavským městským soudem zastupoval královský rychtář Sixt Cikán.

Instituce královských rychtářů vznikala postupně v letech 1547-1548 jako součást trestu královských měst za účast na nezdařeném odboji českých stavů proti králi Ferdinandovi I. v bezprostředně předcházejícím období. Královští rychtáři opatrovali panovníkovy zájmy ve městech a dohlíželi na jednání městských rad, postupně se ale začínali zabývat hlavně pozůstalostmi po zemřelých měšťanech a vystupovali v dalších civilněprávních procesech. Sixt Cikán tedy nevystupoval v jednání o Nárožného pozůstalosti jakožto zástupce Martina Džbánka o vlastní vůli, ale víceméně z úřední povinnosti.⁷ Avšak na

---

⁵ SOKA Kutná Hora, AM Čáslav, *Knihla smíšená majetkových smluv 1561-1577 (1600)*, fol. 125v.

⁶ *Tamtéž*, fol. 133v-134r.

⁷ O funkci královských rychtářů je dosud nejvýznamnější prací František ROUBÍK, *Královští rychtáři v pražských i jiných městech v letech 1547 až 1783*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 6, 1930, s. 265-355; na konkrétním příkladu nedaleké Kutné Hory o kompetencích královských rychtářů Marie BISINGEROVÁ, *Úřad královského rychtáře v Kutné Hoře a jeho písemnosti*, Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie 61, 2007, 81-86.

druhé straně je docela pravděpodobné, že s ním o kauze Džbánek komunikoval. Musel ostatně svůj dluh řádně „ohlásit“, aby byl do pozůstalostního řízení vůbec zahrnut.

Bez fyzické účasti Martina Džbánka bylo mezi královským rychtářem, vdovou Kateřinou a poručníky dosaženo vzájemné dohody o splacení dluhu 132 kop míšeňských. Je otázkou, do jaké míry dohoda odpovídala představám polenského souseda, ale podle všeho s ní Džbánek souhlasil. Koneckonců měl na jejím základě obdržet peníze za své víno. Zajímavé je, že z dluhu byla pozůstalým odpuštěna částka 1 kopy českých grošů. Poručníci Pavla Nárožného a vdova Kateřina okamžitě zaplatili Martinu Džbánkovi 35 kop grošů českých a zavázali se do budoucna na termín svátku sv. Jiří splácet 15 kop grošů českých „až do zaplacení vsí sumy svrchu psané“.⁸ Pokud by však do budoucna ještě před vlastním splacením dluhu padlo rozhodnutí o prodeji domu po nebožtíku Martinovi Nárožném, měl Džbánek z peněz ze závdavku (v podstatě první a zpravidla nejvyšší splátka) dostat částku rovnající se dosud nesplacené výši dluhu. Z toho nepřímou vyplývá zajištění dluhu na nemovitosti v Čáslavi.

V květnu 1568 splatila Kateřina dalších 15 kop grošů českých a roku 1569 došlo ke složení další splátky. Přepočteme-li české groše na míšeňské, snadno zjistíme, že již roku 1569 se Martin Džbánek dočkal svých peněz a dluh byl zaplacen. Zápisy o složení dvou splátek z let 1568 a 1569 přinášejí i další zajímavé informace. Kateřina již nevystupuje jako vdova, nýbrž jakožto manželka Jana Vlastějovského. Ve velmi krátké době se znovu provdala. I to není v prostředí tehdejší společnosti nijak výjimečné. Ostatně její manžel už odváděl roku 1569 splátku za ni. Peníze přebíral na místě Martina Džbánka znovu královský rychtář Sixt Cikán.⁹ Martinu Džbánkovi je do Polné mohl poslat buď prostřednictvím některého z jiných polenských obyvatel, případně si částku vyzvedl obchodník z Vysočiny v Čáslavi osobně.

Martin Džbánek nás staví do trochu podivné situace. Dějiny bývají podle obvyklých názorů psány buď osobnostmi nebo masami. V tomto případě není polenský soused ani vojevůdcem či panovníkem, není ani „masou“. Byl to celkem obyčejný člověk, žijící svůj vlastní život na pozadí událostí počátku 2. poloviny 16. století. Nejspíše šlo o člověka docela schopného, který řešil v mezích tehdejších možností své problémy s dlužníky docela úspěšně. Na druhou stranu: Můžeme mluvit o „obyčejném člověku“ v okamžiku, kdy nám na rozdíl od většiny tehdejších obyvatel zanechal alespoň něco málo písem-

---

⁸ SOKA Kutná Hora, AM Čáslav, *Kniha smíšená majetkových smluv 1561-1577 (1600)*, fol. 133v.

⁹ SOKA Kutná Hora, AM Čáslav, *Kniha smíšená majetkových smluv 1561-1577 (1600)*, fol. 134r. Sixt Cikán vystupoval také na místě Jana Masaře z Němčic v případě jiného dluhu po Martinu Nárožném, srov. *tamtéž* fol. 125v.

ných pramenů o své existenci a činnosti? To již ponechávám na posouzení našich čtenářů.

*****

Filip Plašil

K osobám prvních známých polenských učitelů

Známe jen velmi málo jmen učitelů polenské městské školy ze starších dob, prakticky až do první poloviny 19. století se jedná pouze o chatrné útržky. Poté již nacházíme souvislou řadu vyučujících v našem městě především v pracích ředitele Ignáce Spinara. První jména vystupují z temnoty na počátku 17. století. Jedná se o Jana Květoňského, Samuela Xenophila a Martina Smrčka. Tato jména uvádí ve spojitosti s polenskou městskou školou více autorů, ovšem v regionální literatuře se dosud neobjevila snaha o zjištění podrobností o dalších osudech zmíněných osob. Nedávno se mi podařilo nalézt dosud zřejmě neznámé zmínky ve starší literatuře a tištěných pramenech.

V publikaci *Paměti o školách českých: listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby* zpřístupňuje autor František Dvorský korespondenci rektora Karlovy univerzity Mistra Martina Bacháčka z Nauměřic s vrchností a městskými radami v Čechách a na Moravě, v oblastech, kam sahala rektorova pravomoc. Právě zde můžeme nalézt některé doklady týkající se Polné, stejně jako v práci Václava Vladivoje Tomka *Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka*, uveřejněné v Časopise českého musea, ročník 1845.

Dle mého názoru vystupuje **Jan Květonius Reginae-Hradecensis**¹ v první zmínce již 24. dubna 1605², kdy je zaznamenán jako collega (učitel, působící na škole pod předním správcem) na škole v Mělníce. S největší pravděpodobností zde setrval až do 22. dubna 1606, kdy byl rektorem Bacháčkem na žádost města podané ve středu po Hodu velikonočním odeslán do Polné. Potvrzuje to Bacháčkův dopis majiteli panství Janu Žejdlicovi ze Šenfeldu

---

¹ Reginae-Hradecensis = z Hradce Králové. S největší pravděpodobností jde o místo narození.

² Tomek, Václav Vladivoj: *Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka*. In: Časopis českého museum, 1845, s. 633. V originále uvedeno 1606. Podle mého mínění jde o překlep – v mělnické škole by tak roku 1606 byli přítomni přední správce a dva collegové, zatímco roku 1605 pouze správce – porušila by se tak i dosavadní zvyklost dosazovat každý rok jednoho správce a jednoho collegu. Navíc by se údajné přemístění Květonia neshodovalo s jeho potvrzením odesláním do Polné 22. dubna 1606.

z téhož dne (sobota po neděli Jubilate), odeslaný z koleje krále Václava: „...*pocivého Johannem Květonium, učení pražského bakaláře, vysílám a z moci ouřadu mého dotvrzuji.*“ Poznámkou „*A dobrou o tom vědomost maje, že na lidi učené laskavi býti ráčíte...*“ navíc Bacháček z dnešního pohledu vystavuje Žejdlicovi dobré vysvědčení. Květonius setrval v Polné patrně až do března 1607, kdy byl vystřídán pravděpodobně Samuelem Xenophilem Sušickým. Z dopisu Martina Bacháčka psaného 16. října 1607 do Kouřimi vysvítá, že „*Joannes Květoň byl ustanoven druhým collegam tamější školy*“ (i když nelze s jistotou říci, kdy se tak stalo), protože jmenovaný přední správce kouřimské školy meškal té doby v Litoměřicích a situace neslibovala jeho brzké nastoupení funkce. Do Kouřimi směřoval také další Bacháčkův dopis ze 14. listopadu 1607, tentokrát poněkud jiného ražení, který se dotýká přímo povahy Jana Květonia: „...*níc méněji Květoňskému o tom piši a napomínám, aby on v mezích povolání svého zůstával a rektorem školním se spravoval, jeho netrucoval a nedomníval se, že ve dne i v noci všechny domácí šenkovny má zlátovati; a kdyby byl Květonius včerejšího dne ad confirmationem rectoris et lectionem legum u nás byl, snad by byl něco obšírněji o tom uslyšel.*“ Bacháček žádal i městské orgány škole nadřazené, aby „...*způsobiti ráčili, aby mezi sebou [přední správce a collega] v svornosti přebývali.*“ Ve stejný den odeslal rektor neméně působně sestavený dopis s životním poučením i samotnému Květoniovi: „*Radil bych Vám, abyste aspoň sobě usmyslili a ty dětinské střevice zzulí, však tak mladý nejste, ty dětinské kudrlinky někomu mladšímu poručte, jestli však chcete na budoucí čas některému fedruňku dáleji užítí. ... Postscripta. Chtěl bych, abyste se tomu také naučili a věděli, že na svět zplozeni jste ne proto, abyste toliko jedli a pili a na jiného žádného pozorů neměli, než že proto jíte a pijete, abyste živi býti mohli.*“ Poslední známá zmínka o Janu Květoniovi pochází z 8. května 1608. Téhož dne posílá rektor Martin Bacháček Květonia Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka a na Postoloprtech jako preceptora k jeho dětem s doporučením „*račte jeho na týden anebo na dvě neděle na průbu vzítí, v tom čase ráčíte porozumětí, k čemu se míti bude...*“ Jestli Květonius preceptorské místo nakonec obdržel, nevíme.

Druhým známým učitelem polenské školy a přímým nástupcem Jana Květoňského se zdá být **Samuel Xenophilus Sušický**. Jak vysvítá z pramenů, patrně ještě ve druhé polovině roku 1605 vykonával Xenophilus funkci správce školy v Kníně, kde se mu však dařilo vskutku nevalně – 12. listopadu 1605 mu odpovídá Mistr Martin Bacháček na jeho „list dosti nejapně psaný“ ohledně zběhnutí z knínské školy: „*Nebylo-li žáků, žádného školného, svým přičiněním měl jsi způsobiti, aby ze školy nepatrné školu hlučnou jsi způsobil; po mém zdání by toho byl beze vsí těžkosti dokázal, kdyby byl zůstal a žáky,*

kteří přišli, rukou dáním a slibem na svou víru přijal. Avšak za Tvé nepřítomnosti co by dělali? Následovali Tebe a odešli jako Ty.“ V dopise vytyká Bacháček adresátovi ještě jedno pochybení, tentokrát spíše procesního rázu: „Píšeš, že jsi přišel k p. otci a o stavu školy knínské jemu zprávu dal: kdežto já Tebe byl vyslal nikoli k p. otci, než k správě školy knínské, a snad neměl pan otec o stavu školy knínské zpraven býti, než mne si měl o něm spraviti.“ Pokud se jednalo o první Xenophilovo umístění, neuvedl se zrovna nejlépe. Z následujícího roku 1606 nenalézáme o zmíněném učiteli zpráv, až počátkem jara 1607 se vynořuje jeho jméno opět, tentokráte již v přímé souvislosti s Polnou. Z dopisu Martina Bacháčka do města Polné, danému dne 3. března 1607, se dovídáme mimo jiné i o hlubším vztahu rodiny Xenophilů k našemu městu: „Mnoho sobě váže Vaši přímluvy rád tak činím a pro vzdělání školy města Polné Samuelem Xenophilum Sušického, jehož otec, na ten čas primas města Sušice, v městě Polné se rodil i také tu vychován jest, a jeho synáček Samuel Xenophilus, není pochybné, že jsa pohnut jménem vlasti pana otce svého k Vám se táhne, jeho od času sv. Jiří nejprv příštího k Vám za předního správce dodávám a dotvrzuji...“ Z dopisu mimo jiné vysvítá i starost města Polné o vzdělávání dětí svých měšťanů a s tím spojená snaha o zabezpečení kvalitního učitele. Jisté nejasnosti na dosazení Samuela Xenophila do Polné však vrhá další Bacháčkův dopis do Polné, tentokrát z 15. března téhož roku. V něm rektor oznamuje, že „při času sv. Jiří nejprv příštího postará se o takového mládence, který by se k správě školy jich dobře trefiti mohl.“³ Otázkou tedy zůstává, zda Xenophilus do Polné vůbec nastoupil. Jisté je, že pokud se tak stalo, nesetřval ve funkci správce polenské školy déle než do 11. dubna 1608.

Toho dne vysílá rektor Martin Bacháček do Polné dalšího správce školy, jenž doplňuje výše uvedený pedagogický trojlístek, a sice **Martina Smrčka Policena**.⁴ O tomto vyučujícím se bohužel dochovalo zdaleka nejméně zpráv. S určitostí mohu uvést pouze tolik, že 3. října 1605 je coby bakalář uváděn ve škole u sv. Michala v Praze-Opatovicích.⁵ Je možné se domnívat, že se v Polné zdržel, podobně jako jeho předcházející kolegové bakaláři, jeden rok.

---

³ Dvorský, František: *Paměti o školách českých: listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby*. Praha 1886, s. 387.

⁴ Těžko odhadovat, které místo je přízviskem Policenus postihnuto – může se jednat o Polici nad Metují, Poličku nebo jiná sídla.

⁵ Opatovice jsou dnes pouze pomístním názvem, neboť ves Opatovice s kostelem sv. Michala, která držela svou samostatnost ještě ve 14. století, splynula s Novým Městem Pražským.

Tolik tedy vypovídají o osobách prvních známých polenských učitelů dochované záznamy. Jejich další osudy alespoň prozatím mizí pod závojem zapomnění; snad se někdy v budoucnu podaří vlivem objevů jiných dosud skrytých materiálů poodhalit další skutečnosti.

Použitá literatura a publikované prameny:

Dvorský, František: *Paměti o školách českých: listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby*. Praha 1886.

Tomek, Václav Vladivoj: *Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka*. In: Časopis českého museum. XIX. ročník, 1845.

*****

Jan Prchal

Bibliografie Bohuslava Hladíka

Dne 30. září 2008 zemřel ve věku 90 let dlouholetý vedoucí polenského muzea, významný regionální historik a publicista Bohuslav Hladík. Kromě bohatých znalostí z historie a numismatiky měl velký rozhled v oblastech přírodovědných, zejména v ornitologii a mykologii. Vědomosti, nabyté soustavným vzděláváním, dokázal s přehledem využít i jako autor řady hodnotných článků a publikací. Po obnovení sborníku Polensko v roce 1996 se stal redaktorem tohoto čtvrtletníku, do něhož často přispíval. Ještě v roce 2007, ve svých 89 letech, poskytl k otištění do XVI. ročníku Polenska dva hodnotné příspěvky.

Životopisné údaje o Bohuslavu Hladíkovi a přehled o jeho spolkové činnosti přinesl článek *Za Bohuslavem Hladíkem*, otištěný v 11. čísle Polenského zpravodaje z roku 2008.

Následující soupis Hladíkových studií obsahuje výsledky jeho celoživotních badatelských, redakčních a publikačních aktivit.

Publikovaná díla

1. Historie, etnografie, biografie, muzeologie...

Stará polenská škola. Průvodce muzejní expozicí. Jihlava, Muzeum Vysočiny 1965, 23 s. (II. vydání: MěKS Polná a Muzeum Vysočiny, pobočka Polná 1991, 20 s.).

Lékárna „U černého orla“ v Polné. Historie a průvodce muzejní expozicí. Polná, MěstNV 1966, 21 s. (8 obr. příloh).

Bratrstvo soukenických tovaryšů v Polné v I. polovině 19. století a jeho sociální význam. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd spol., V., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1968, s. 63-76.

Historický kalendář města Polné. Polná, MěstNV 1969, 46 s.

Z dějin města Polné. In: *I. almanach učiliště Československého svazu výrobních družstev v Polné.* Polná 1969, s. 29-31.

Počátky výroby pohlednic u firmy Dvořák a Ruller v Havlíčkově (Němčém) Brodě. Filokartie, č. 2/1970, s. 4-6.

Tisíci návštěvník. (Výstava k 60. výročí n. p. Tokoz Polná.) Jiskra 1971, č. 44, s. 5.

Polná na Komenského mapě. Jiskra, 30. června 1972.

175 let ochotnického souboru Jiří Poděbradský v Polné. Polenský kulturní zpravodaj, č. 1/1974, s. 11-15.

I tato místa poznamenala válka. Jiskra, 24. června 1975, s. 4.

80 let polenského muzea (1895-1975). Polenský kulturní zpravodaj, č. 8/1975, s. 15-16; č. 9/1975, s. 14-16; č. 10/1975, s. 17-20; č. 11/1975, s. 13-16; č. 12/1975, s. 13-16; č. 1/1976, s. 13-16; č. 2/1976, s. 13-15.

Božena Němcová a Polná. Katalog výstavy. Polná, Kulturní klub při MěstNV a Muzeum Vysočiny, pobočka Polná 1976, 22 s. (II. vydání: Polná, MěstNV 1983, 24 s.)

Polenské soukenictví. Polenský kulturní zpravodaj, č. 4/1976, s. 15-16; č. 5/1976, s. 14-16.

180 let ochotnického divadla v Polné. Katalog výstavy. Polná, Kulturní klub MěstNV 1978, 44 s.

Dvě polenské knihovny v době národního obrození. In: *500 let privilegia Viktorina z Kunštátu městu Polné.* Polná, MěstNV 1979, s. 41-48.

K výstavě kreseb a grafiky Josefa Weissera v polenském muzeu. Polenský kulturní zpravodaj, č. 7/1979, s. 3-4.

Ještě k poštovní schránce na Kunětické Hoře. Informace skupiny poštovní historie při KV SČSF, č. 28/1980, Pardubice, s. 7.

Počátky telegrafní stanice v Polné r. 1872. Informace skupiny poštovní historie při KV SČSF, Pardubice, č. 41/1981, s. 8-10. (Také Polensko, č. 1/2007, s. 22-24.)

Veřejná činnost polenských lékárníků. Sborník příspěvků k dějinám farmacie Jihomoravského kraje, Brno, 1981, s. 63-65.

Jubilejní vzpomínka na Boženu Němcovou. Polenský kulturní zpravodaj, č. 12/1982, s. 14-16.

Sbíráte Polensia? Polenský kulturní zpravodaj, č. 1/1982, s. 13-16.

Zajímavé cenzurní razítko z I. světové války. Informace skupiny poštovní historie při KV SČSF, č. 5/1984, Hradec Králové, s. 76-77.

Památky na Karla Hynka Máchu v Polné. Polenský kulturní zpravodaj, č. 5/1986, s. 20-22.

Přepadení poštovního vozu. Informace skupiny poštovní historie při KV SČSF, č. 75/1986, Hradec Králové, s. 75-76.

K výstavě Michaela Floriana v polenském muzeu. Polenský zpravodaj, č. 7/1987, s. 13-15.

Muzejní expozice lékárny U černého orla v Polné. Polenský zpravodaj, č. 11/1987, s. 16; č. 12/1987, s. 15-16. (Také ve Zborníku příspěvků, Košice 1988, s. 61-65.)

Hrnčířství v Knínicích u Telče v první polovině 20. století. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd spol., VI., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1988, s. 171-187.

Ochotnické divadlo v Polné. Polenský zpravodaj, č. 1/1988, s. 11-13; č. 2/1988, s. 10-12; č. 3/1988, s. 9; č. 4/1988, s. 12-13; č. 5/1988, s. 10; č. 6/1988, s. 10-11; č. 7-8/1988, s. 11-12; č. 9/1988, s. 10; č. 10/1988, s. 10; č. 12/1988, s. 6 a 11.

Lidový řezbář Václav Potočka z Nadějova u Polné. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd spol., VIII., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1992, s. 257-279.

Významné polenské osobnosti a rodáci. In: *Polná 1242-1992.* Polná, Městský úřad 1992, s. 197-208.

Za Rudolfem Radoušem (1920-1994). Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd spol., IX., Jihlava, Muzeum Vysočiny a Státní okresní archiv Jihlava 1994, s. 305.

Junák Polná svobodnému národu. (Vzpomínka na rok 1945 v Polné.) Svojsíkův štít, č. 2/1995, s. 5.

Zjednání představenstva polenského soukenického cechu 4. 9. 1831. Polenský zpravodaj, č. 6/1995, s. 10-11.

Bedřich Neubauer, polenský muzejník. Polensko, č. 4/1996, s. 1-2.

Polenské nouzové peněžní poukázky z let 1848-1849. Polensko, č. 3/1996, s. 13-16.

Nejstarší pohledy na Polnou. (Veduty Polné ze 17. století.) Polensko, č. 2/1997, s. 10-12, (4 vyobrazení).

Němý svědek. (K nálezů byzantského kamenného křížku nedaleko Polné.) Polenský zpravodaj, č. 11/1997, s. 12.

Ilustrace Karla Liebschera s polenskými motivy v díle A. Sedláčka „Hrady, zámky a tvrze království Českého“. Polensko, č. 1/1998, s. 20-21.

Úvod. In: Bohuslav Fišer, *Lidová píseň na Polensku.* Polná, Linda 1998, s. 1.

Moje vzpomínka na Oldřicha Macháčka. In: Oldřich Macháček, *Naše Vysočina*, Polná, Linda 2002, s. 68.

TAM TAM - junácký časopis z Polné. Polensko, č. 1/2007, s. 12-13.

Numismatika

Další nález pražských grošů s jihlavskou kontramarkou. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd spol., II., Jihlava, Krajské muzeum 1958, s. 57-60.

Dodatek ke zprávě o nálezů pražských grošů v Dušejově u Jihlavy. Numismatický sborník, 6, 1960, s. 393-394.

Nález mincí ve Zlatéce u Pacova. Numismatický sborník, 6, 1960, s. 419-422.

Nález mincí v Kostomlatech u Nymburka v r. 1931. Numismatický sborník, 7, 1962, s. 324.

Nález mincí na statku Peklo u Pelhřimova. Zprávy muzeí Jihočeského kraje, č. 1/1962, s. 5-8.

Znaleziona monety polskie z poczatkiem trzydziestoletniej wojny. Wiadomości Numizmatyczne, č. 6/1962, s. 288-289.

/V Numismatickém sborníku z roku 1964 (8) popsal 21 nálezů mincí: Kozlov (s. 229), Bítovčice (s. 233), Tukleky (s. 234-236), Kamenice u Jihlavy (s. 236), Jihlava – Kosmákova ulice (s. 237), Dudín (s. 238-239), Staré Bříště (s. 240), Humpolec (s. 249-250), Nová Buková (s. 252-254), Havlíčkův Brod (s. 254), Vodice u Pacova (s. 255-256), Jihlava (s. 257), Rejčkov (s. 260), Čejov (s. 261-262), Humpolec (s. 263-267), Kejžlice (s. 269-270), Bystré u Humpolce (s. 271), Proseč u Humpolce (s. 274), Telč (s. 274-275), Humpolec (s. 275) a Želiv (s. 275-277)./

Nález mincí v Jihlavě, náměstí Míru 7. Numismatický sborník, 9, 1966, s. 261-263.

/V Numismatickém sborníku 1967-1968 (10) popsal 5 nálezů mincí: Dobroutov (s. 235), Zvolenovice (s. 240-241), Jihlava – Palackého 5 (s. 256), Simtany (s. 271-272) a Stáj (s. 287)./

Nález mincí z počátku třicetileté války v Rohozné, okr. Jihlava. Numismatický sborník, 11, 1969, s. 196-199.

Nález mincí z první poloviny 16. století v Polné. Numismatický sborník, 11, 1969, s. 195.

Nález mincí v Nové Říši. Numismatický sborník, 13, 1973, s. 245-246.

Nález mincí v Radkově u Telče. Numismatický sborník, 13, 1973, s. 258.

/V Numismatickém sborníku z roku 1986 (17) popsal 3 nálezy mincí: Týnec nad Labem (s. 289), Třeštica (s. 290-291) a Chlumec u Dačic (s. 300)./

Přírodověda

Křivka obecná evroasij. 1942/43 a hnízdění v okolí Polné. Věda přírodní, 22, Praha 1943, s. 24.

Před odletem. (O kroužkování tažných ptáků.) Lidová demokracie, 12. září 1953.

Rozmnoží se u nás opět doupňáci? Živa, 3, r. 1955, s. 199.

Ptactvo rybníků v okolí Bohdalova a Nového Veselí. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., I., Jihlava, Krajské muzeum 1957, s. 135-152.

Výskyt sýkory lužní (Parus atricapillus) na Polensku. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., I., Jihlava, Krajské muzeum 1957, s. 185.

Několik poznámek k bionomii rorýsa obecného, Apus apus (L.). Zoologické listy, VII (XXI), č. 3/1958, s. 261-271.

Několik zajímavých případů z hnízdění ptáků. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., III., Jihlava, Krajské muzeum 1959, s. 163-168.

Hnízdění tuhyka šedého na Žďársku. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., IV., Jihlava, Krajské muzeum 1960, s. 161.

Ornitologická pozorování na Štrbském Plese v předjarním období 1960. Sborník prac o Tatranskom národnom parku, 1963, 6, s. 54-62.

Zimování a jarní průtah ptactva v lese Březina. (Příspěvek k ekologii ptáků jehličnatých lesů Českomoravské vrchoviny, část I.). Zoologické listy, 13, 1964, s. 295-304.

Budníček zelený (Phylloscopus trochiloides) pozorován na Českomoravské vysočině. Praha, Sylvia, 17, 1965, s. 216-218.

Hnízdění a podzimní průtah ptactva v lese Březině u Polné. (Příspěvek k ekologii ptáků jehličnatých lesů Českomoravské vrchoviny, II. část). Zoologické listy, 14, 1965, s. 29-36.

Čáp bílý v severovýchodní části Českomoravské vrchoviny v letech 1962-1965. Vertebratologické zprávy, č. 2/1967, s. 33-38.

Pěnice kaštanová – Sylvia undata (Boddaert) – nalezena v Polné na Českomoravské vysočině. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., VI., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1970, s. 125-127.

Kvalitativní změny v ptactvu Polenska v posledních třiceti letech. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., VII., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1972, s. 111-125.

Opožděné hnízdění čápa bílého (Ciconia ciconia). Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., VII., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1972, s. 160-161.

Průtah modráčka obecného středoevropského (Luscinia svecica cyanecula /Meisner/) okolím Polné. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., VII., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1972, s. 158-160.

Hnízdění čápa bílého (Ciconia ciconia) v severovýchodní oblasti Českomoravské vrchoviny. Přerov, Zprávy Moravského ornitologického sdružení, č. 17/1975, s. 25-35.

Kolonie racka chechtavého na rybníku Bor u Polné. Polenský kulturní zpravodaj, č. 7/1975, s. 11-12.

K otázce druhého hnízdění bělořita šedého (Oenanthe oenanthe) a jeho vymizení v okolí Polné. Přerov, Zprávy Moravského ornitologického sdružení 1976, s. 121-124.

Nález hnízda albína lysky černé. Zprávy Moravského ornitologického sdružení 1976, s. 127-128.

Hnízdění motáka pilicha (Circus cyaneus) v r. 1977 na Polensku. Přerov, Zprávy Moravského ornitologického sdružení 1978, s. 96-98.

K synantropizaci poštolky obecné (Falco tinnunculus) na Českomoravské vysočině. Sborník východočeské pobočky Čs. ornitologické společnosti, III., Pardubice, 1981, s. 64-67.

Čáp bílý (Ciconia ciconia) v severovýchodní oblasti Českomoravské vysočiny v letech 1974-1978. Pardubice, Práce a studie KSSPPOP Východočeského kraje, č. 13-14/1982, 8 s.

Pozorování sovice sněžní (Nyctea scandiaca) na Českomoravské vysočině. Sborník východočeské pobočky Čs. ornitologické společnosti, IV., Pardubice, 1982, s. 26.

Změny v ptactvu města Polné v letech 1942-1984. Sylvia, č. 23-24/1985, s. 3-12.

Bestandsänderungen des Weisstorchs im nordosten des Böhmischo-mährischen Hügellandes. In: Rheinwald, G. - Ogden, J., - Schulz H.: *Weisstorch Status und Schulz.* Proceeding of the international Stork Conservation Symposium Schriftenreihe des DDA 10, Walsrode, 1985, s. 77-80.

Opožděné hnízdění vlaštovky obecné (Hirundo rustica). Sylvia, č. 23-24/1985.

Hnízdění čápa černého (Ciconia nigra) u Polné. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., IX., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1987, s. 218-219.

Vliv chladného března 1987 na přilet tažných ptáků do okolí Polné. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., IX., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1987, s. 195-202.

Změny v ptactvu širšího okolí Polné v letech 1942-1981. Zprávy Moravské ornitologické společnosti, Přerov, č. 45/1987, s. 7-32.

Tricet let hnízdění čápa bílého v Polné. Polenský zpravodaj, č. 11/1988, s. 11-12.

Brzký odlet vlaštovky obecné (Hirudo rustica) v roce 1989. Zprávy jihomoravských mapovatelů ptáků, 2, s. 58.

Problém se strakami. Polenský zpravodaj, č. 3/1990, s. 6.

Čáp bílý (Ciconia ciconia) v severovýchodní oblasti Českomoravské vysočiny v letech 1979-1984. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., X., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1991, s. 193-208.

Hnízdění ptactva ve městě Polné v letech 1941-1994. Polenský zpravodaj, č. 3/1995, s. 12-14.

Krkavec velký (Corvus corax) na Polensku. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., XII., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1995, s. 257-258.

Neobyčejné zvýšení stavu pěníce černohlavé (Sylvia atricapilla) na Polensku v poslední čtvrtině 20. století. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., XII., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1995, s. 199-203.

Z výsledků kroužkování ptactva na Polensku. Polensko, č. 1/1996, s. 7-10.

Hnízdečko z kaménků. (Hnízdění kulíka říčního na Polensku.) Polensko, č. 1/1997, s. 15-16.

Hnízdění čápa bílého v Polné a blízkém okolí. Polensko, č. 3/1998, s. 14-17.

Hrdlička zahradní (Streptopelia decaocto) na Polensku. Polensko, č. 2/1998, s. 17-18.

Hnízdění čápů bílých v Poděšíně. Zpravodaj obce Poděšín, 5, č. 2/2001, s. 3.

Kopřivka obecná (Anas strepera) v jihozápadní části okresu Žďár nad Sázavou. Cinclus, 9, s. 15.

Letní výskyt rákosníka ostřicového (Acrocephalus paludicola) na Žďársku. Zprávy jihomoravských mapovatelů ptáků, 2, s. 57.

Potápka černokrká (Podiceps nigricollis Brehm) již nebude hnízdit na Bohdalovsku? Zpravodaj jihomoravské pobočky ČSO, 2, s. 10-11.

Spoluautorství

Hladík, B. – Slavík, B. – Semrád, B. – Kučera, J.: *Ptáci střední části Českomoravské vysočiny (I. část).* Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., II., Jihlava, Krajské muzeum 1958, s. 123-153.

Hladík, B. – Slavík, B. – Semrád, B. – Kučera, J.: *Ptáci střední části Českomoravské vysočiny (II. část).* Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., III., Jihlava, Krajské muzeum 1959, s. 131-157.

Hladík, B. – Slavík, B.: *Příspěvek k tahu a bionomii racka chechtavého na rybnících Krvavém a Ratmírovském u Jindřichova Hradce.* Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., IV., Jihlava, Krajské muzeum 1960, s. 105-130.

Hladík, B. – Veselý, S.: *Nález mincí z I. poloviny XV. století v Samšíně u Pavova.* Zprávy muzeí Jihočeského kraje, č. 1/1963, s. 6-8.

Hladík, B. – Kadlec, O.: *Výsledky kroužkování ledňáčka říčního (Alcedo atthis) v Československu*. Zoologické listy, 13, 1964, s. 1-8.

Semrád, B. – Hladík, B.: *Invaze ořešníka kropenatého (Nucifraga caryocactes) na podzim r. 1968 na Havlíčkovobrodsku*. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., VI., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1970, s. 121-124.

Hladík, B. – Rejman, B.: *Čáp bílý (Ciconia ciconia L.) ve střední části Českomoravské vysočiny a přilehlé severovýchodní části Východočeského kraje v letech 1962-1969*. Práce a studie – přír., KSSPPOP, Pardubice, 3/1971, s. 77-91.

Pařík, K. – Sázavský, D. – Bukovský, A. – Hladík, B.: *100 let požárního sboru v Polné*. Polná, MěstNV 1973, 15 s.

Brož, A. – Červenková, M. – Hladík, B.: *Patnáct let Domu pionýrů a mládeže Valentina Induse v Polné*. Polná, DPM 1973, 15 s.

Hladík, B. – Prokop, I.: *Polná*. Propagační skládačka. Polná, MěstNV 1974, 12 s.

Folk, Č. – Hladík, B. – Hudec, K. – Kondělka, D. – Slavík, B.: *Die Ergebnisse der Zählung des Weisstorches, Ciconia ciconia, im Südmährischen und Nordmährischen Kreis aus dem Jahr 1974*. Zoologické listy, 24, 1975, s. 361-372.

Folk, Č. – Hladík, B. – Hudec, K. – Kondělka, D. – Slavík, B.: *Výsledky sčítání čápa bílého (Ciconia ciconia) v Jihomoravském a Severomoravském kraji v roce 1974*. Živa, 25, s. 68-69.

Dobrovolný, A. – Hladík, B.: *Chraňme naše ptactvo!* Budovatel – zpravodaj JZD Budovatel se sídlem v Dobroníně, č. 5, říjen 1981, s. 6.

Hladík, B. – Pisková, R.: *Schulmuseum Polná. Zweigstelle des Kreismuseums in Jihlava*. Mitteilungen und Materialien Arbeitsgruppe Pädagog. Museum, a. v. 28/1989, Nürnberg, s. 94-95.

Dobrovolný, A. – Hladík, B. – Toman, A.: *Vyhnízdění kormorána velkého (Phalacrocorax carbo) na Českomoravské vysočině*. Vlastivědný sborník Vysočiny, odd. věd přír., X., Jihlava, Muzeum Vysočiny 1991, s. 265-266.

Hladík, B. – Vomelová, M.: *Exposition der alten Apotheke in Polna*. XXX. Congressus Internationalis historiae Pharmaciae, Pragae 15. – 20. 4. 1991, Programma – Abstracta, s. 79.

Rejman, B. – Hladík, B.: *Čáp bílý (Ciconia ciconia) ve Východočeském kraji*. Acta musei reginaehradensis S. A: Scientiae naturales XXIII (1993), s. 5-27.

Hladík, B. – Filipenský, O.: *Obratlovci vodních ploch na katastru Polné*. Polenský zpravodaj, č. 5/1995, s. 25-26.

Dobrovolný, A. – Hladík, B.: *Pozdní pozorování racka bouřního (Larus canus) na Vazebném rybníku v okrese Žďár nad Sázavou*. Cinclus, 9, s. 15.

Hladík, B. – Semrád, B.: *Hnízdění racka chechtavého na Havlíčkobrodsku a Polensku*. Zprávy Čs. ornitologické společnosti, 17, s. 25-35.

Rukopisy

Ze života kulíků

Kontrola hnízdění ptáků v budkách a kroužkování mláďat

K problematice výskytu vzácných druhů zvířat na Jihlavsku

Činnost zájmového kroužku ochrany přírody, zaměřeného zoologicky

Rozbor vývržků sov

*****

Jan Prchal

Z přednáškové činnosti Bohuslava Hladíka

Bohaté znalosti muzejníka, vlastivědného badatele a historika Bohuslava Hladíka využívaly pro rozšiřování poznatků z oblasti regionální historie a přírody také mnohé organizace a instituce. Vedle práce kurátora při četných muzejních a spolkových výstavách zejména v Polné, kde svoje vědomosti k naší radosti i poučení vždy skvěle uplatnil, je to i činnost přednášková. Na moje opakovaně vyslovované přání a prosby mně Bohuslav Hladík v roce 2002 předal soupis některých jeho přednášek. Upozornil mě ovšem, že jejich výčet není úplný; zaznamenal jen ty, které ve svých poznámkách dohledal, nebo si na ně vzpomněl.

Přednáškovou činnost B. Hladíka přináší následující soupis (název přednášky, místo konání, datum konání, název či účel pořadu – programu, pořadatel):

Naše ptactvo a jeho ochrana (Polná, květen 1950, pro žáky ZDŠ, ředitelství ZDŠ)

Co víme o tahu ptáků? (Jihlava, 15. března 1957 – 3. cyklus vlastivědných přednášek, Krajské muzeum)

Vývoj českého mincovnictví (Jihlava, 17. ledna 1958 – 1. cyklus přednášek „Kulturní pátky“, Krajské muzeum)

Jihlavské mincovnictví (Jihlava, 27. února 1959 – 2. cyklus přednášek „Kulturní pátky“, Krajské muzeum)

Polná. Od dávné minulosti k dnešku (Jihlava, 17. února 1961, 5. ročník Lidové akademie vlastivědy Vysočiny, Muzeum Vysočiny)

Ekologie ptáků jehličnatých lesů Českomoravské vysočiny (Brno, 10. prosince 1961, Ornitologická konference Přírodního klubu; Moravské muzeum)

Nálezy mincí na Vysočině (Jihlava, 9. února 1962 – Cyklus vlastivědných přednášek „Kulturní pátky“, Muzeum Vysočiny)

Život ptactva na Polensku (Polná, 18. července 1963, při výstavě Ochrana ptactva v polenském muzeu)

Zvířena našeho kraje II., ptactvo (Třebíč, 12. ledna 1965, Lidová vlastivědná akademie, Západomoravské muzeum)

Sociální význam bratrstva soukenických tovaryšů a jeho vztah k cechu v I. polovině 19. století (Hradec Králové, 18. června 1968, Celostátní vědecká konference o českém národním obrození, Krajské muzeum HK)

Podíl Pospíšilovy pedagogické produkce v polenské školní knihovně v I. polovině 19. století (Hradec Králové, 19. června 1968, Celostátní vědecká konference o českém národním obrození, Krajské muzeum HK)

Nález pěníce kaštanové u Polné, nový ptačí druh pro ČSSR (Brno, 13. prosince 1969, Ornitologická konference Čs. společnosti zoologické při ČSAV, Moravské muzeum)

Olomoucké mincovnictví (Jihlava, 16. března 1970, Jarní cyklus numismatických přednášek, Muzeum Vysočiny)

Z dějin lékárny U Černého orla v Polné (Jihlava, 22. dubna 1970, Symposium z dějin farmacie, Sekce dějin farmacie Čs. farmaceutické společnosti)

Kvalitativní změny v ptactvu Polenska v posledních třiceti letech (Brno, 18. prosince 1971, VI. Ornitologická konference Zoologické společnosti při ČSAV, Moravské muzeum)

Stručná historie Polné (Polná, 22. ledna 1973, pro zájemce z řad veřejnosti, Husova knihovna)

Božena Němcová a Polná (Polná, 19. března 1973, pro zájemce z řad veřejnosti, Husova knihovna a polenské muzeum)

Význačné nálezy mincí na Českomoravské vysočině (Jihlava, 23. února 1975, Cyklus numismatických přednášek, pobočka České numismatické společnosti)

Kvantitativní změny avifauny v okolí Polné (Pardubice, 11. února 1978, přednáška pro účastníky výroční schůze Východočeské pobočky společnosti ornitologické, VPSO)

K synantropizaci poštolky obecné na Českomoravské vysočině (Brno, 28. listopadu 1980, pro účastníky výroční schůze tří sekcí Čs. společnosti zoologické, Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV)

Veřejná činnost polenských lékárníků (Jihlava, 24. dubna 1981, 20. sympozium z dějin farmacie, Česká farmaceutická společnost)

Změny v ptactvu Polenska v posledních 40 letech (Brno, 28. listopadu 1981, Ornitologická sekce Čs. společnosti zoologické při ČSAV, Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV)

Poznáváme zpěv ptáků (Vimperk, 5. června 1982, vycházka ochránců přírody se zaměřením na zpěv ptáků, ZO Čs. svazu ochránců přírody)

Změny ve struktuře ptactva města Polné 1942-1984 (Brno, 1. prosince 1984, Ornitologická sekce Čs. společnosti zoologické při ČSAV, Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV)

Bestandsänderungen des Weisstorches im Nordosten des Böhm.-Mähr. Hügellandes (Walsrode – Německo, 15. října 1985, International Stork Observat. Symposium)

Změny v ptactvu Polenska 1942-1985 (České Budějovice, 23. února 1986, Konference „Avifauna jižních Čech a její změny“, Jihočeský ornitologický klub)

Muzejní expozice lékárny U Černého orla v Polné (Košice, 10. září 1986, Konference o rozvoji čs. farmaceutického muzejnictví a muzeologie, Krajské muzeum v Košicích)

O staré polenské lékárně (Jihlava, 23. října 1986, 4. ročník cyklu „Jihlavské zajímavosti“, Muzeum Vysočiny)

Museumsexposition Die alte Schule in Polna (Norimberk – Německo, 21. července 1988, Konference: Das Schulmuseum. Schulgeschichtliche Anspruch und die Probleme der Museumstechnik und Museumspedagogik, Universität Erlangen-Nürnberg)

Předčasný odlet vlaštovek z Českomoravské vysočiny v roce 1989 (Brno, 1. prosince 1989, pro účastníky výroční konference Čs. zoologické společnosti, Ornitologická sekce při ČZS)

Exposition der alten Apotheke in Polna (Praha, 18. dubna 1991, 30th international Congres for the History of Farmacy 15. – 19. 4. 1991)

Václav Nápravník – Vlasta Stádníková

Lesník Antonín Nápravník a Lesní družstvo v Polné

Antonín Nápravník se narodil 28. srpna 1908 v lesovně Vodná u Kamenice nad Lipou jako druhý syn v rodině revírníka Julia Nápravníka. V Kamenici docházel do obecné školy, v Táboře a poté v Českých Budějovicích navštěvoval reálku. V letech 1925 až 1929 studoval na státní Vyšší lesnické škole v Písku. Po ukončení studií pracoval na velkostatku ve Zručí nad Sázavou. Vojenskou službu v délce 18 měsíců vykonal v Košicích a v Komárně na Slovensku.

V období 1931 až 1937 působil jako adjunkt a asistent lesního úřadu u Lesního družstva v Přibyslavi. V roce 1935 složil státní zkoušku pro samostatné lesní hospodáře. Od března 1937 do roku 1959 byl vedoucím Lesního

družstva v Polné; po zestátnění lesních družstev pracoval u státních lesů jako vedoucí polesí Polná, Lesního závodu Příbyslav a později u vodohospodářského průzkumu. V roce 1961 odešel do invalidního důchodu.

Lesní družstvo v Polné vzniklo v roce 1928 jako vůbec první v Československé republice sdružením lesních majetků 14 obcí (Polná, Brzkov, Dobrourov, Hrbov, Janovice, Nížkov, Poděšín, Rosička, Skrýšov, Sirákov, Špinov, Věžnice, Věžnička a Záborná).

Vzniku družstva předcházela řada jednání zastupitelstva města Polné s Okresní správní komisí, která do určité míry rozhodovala o pronájmu a prodeji nemovitostí včetně pozemků z majetku bývalého velkostatku Polná-Příbyslav a hraběte Kinského z panství Žďár při I. pozemkové reformě. Na schůzi v listopadu 1926 schválilo polenské zastupitelstvo jednomyslně zakoupení lesů z bývalého polenského panství: dobrourovské polesí, Ochoz, Březina, Panský les, Bor a Kateřinov s loukami, myslivnou a hájovnou, v ceně 3950 korun za hektar. Jednalo se o 430 ha půdy za 2 032 880,- Kč sjednané ceny (z toho 410 ha lesa), přičemž roční výtěžek z lesů byl předběžně vypočítán na 99 000,- Kč. Přestože zastupitelstvo uzavřelo smlouvu s původním majitelem a odhlasovalo půjčku 2 400 000,- Kč na zakoupení pozemků, okresní správní komise smlouvu ze spekulativních důvodů později nepotvrdila. Po několika jednáních projednávalo zastupitelstvo dne 25. března 1927 zrušení usnesení o koupi lesů z majetku správy bývalého panství a rozhodlo odvolat se. Znalecké posudky o rentabilitě pro město však nebyly uznány a lesy nakonec koupila sama okresní správní komise: Březina (106 ha), Ochoz (260 ha) a Panský (44 ha). Po úředním zrušení Okresní správní komise převzalo správu lesů v roce 1928 Lesní družstvo se sídlem v Polné, v tom roce založené; záhy sdružovalo 14 podílníků.

K původním 430 hektarům lesa pod správou Lesního družstva byly postupně připojeny lesy obecní i nadační, až do výměry 1300 ha. V období Protektorátu Čechy a Morava byla v letech 1943 až 1945 pod německou nucenou správou rozšířena působnost na obce Henčov, Rantířov a Premonstrátské lesy Jihlava, až na cca 2500 ha lesa. Po válce byly ovšem tyto lesy navraceny původním majitelům.

V odborné lesnické činnosti Antonín Nápravník vynikal a jeho znalosti byly při správě družstva pozitivně hodnoceny – náležitě a dlouhodobě. Pro oblast Lesního družstva Polná uplatňoval zkušenosti z činností geodetických a taxátorských při návrhu a samostatné tvorbě Lesních hospodářských plánů. Proto i z těchto důvodů mu správní rada LD ponechávala plnou volnost při realizaci záměrů ve všech oborech činnosti družstva.

Z úspěšných projektů je třeba připomenout zalesnění 26 ha neplodných půd a strání v katastru obce Polná, založení dvou nových rybníků (o rozloze 2x2 ha) v lese Ochoz, komplexní obnovu a zpevnění lesních cest, soběstačnost v pěstování sadebního materiálu a vybudování základen pro sazenice, obnovu lesních porostů po přírodních kalamitách atp. Ekonomická situace LD v Polné byla za jeho působení vždy velmi dobrá.

Sídlo Lesního družstva Polná bylo od roku 1939 v nově postavené hájovně v Palackého ulici, čp. 757. V přízemí byl byt lesního správce a v prvním poschodí umístěna kancelář LD i zasedací síň pro správní a dozorčí radu LD. Lesní družstvo zaměstnávalo ještě účetního a 3 hajné – pro úsek Polná Karla Skočdopole, pro úsek Špitálský les Josefa Skočdopole a pro úsek Ochoz Josefa Panáčka a později jeho syna Jiřího Panáčka.

Celoživotní vášní Antonína Nápravníka byla myslivost, kynologie a lovecké střelectví. Dlouhá léta působil jako učitel v mysliveckých kurzech, jako zkušební komisař pro uchazeče o lovecké lístky i jako soudní znalec pro lesní hospodářství a myslivost. Aktivně se podílel na činnosti Svazarmu v Polné. Byl úspěšným soutěžním střelcem brokových a malorážkových disciplín. V Polné se přičinil o vybudování střelnice v prostoru bývalé pískovny u Landsmannovy cihelny na

Horním městě, kde zejména v 50. a 60. letech pomáhal organizovat střelecké závody nimrodů na létající terče – v myslivecké mluvě tzv. „asfaltové holuby“.

Antonín Nápravník byl dlouholetým přítelem ředitele Čs. Státního filmu Oldřicha Macháčka, autora vzpomínek „*Naše Vysočina*“ (vydalo nakl. Linda Polná 2004). Jemu zprostředkoval počátkem 50. let pronajmutí lesnické chaty v lese Ochoz, kde Oldřich Macháček téměř třicet let v létě pobýval. Tady ho navštěvovala řada přátel, významných osobností českého kulturního života – Jan Werich, Josef Věromír Pleva, Vítězslav Nezval, Jan Blažík, Bohumil Říha, Jiří Trnka či Svetozar Víték.

V roce 1938 se Antonín Nápravník oženil s Vlastou Bubnovou z Havlíčkova Brodu. Manželství trvalo 58 roků, když paní Nápravníková 20. června 1996 zemřela. Dcery Vlasta a Milena žijí v Praze, syn Václav v Plzni.

Zajímavá je lesnická tradice v rodině a zejména absolvování jedné školy u čtyř příslušníků rodiny v přímé řadě: Julius Nápravník absolvoval České lesnické učiliště v Písku v roce 1891, syn Antonín Nápravník absolvoval Vyšší lesnickou školu v Písku v roce 1929, jeho syn Václav Nápravník absolvoval Střední lesnickou technickou školu v Písku v roce 1961 a poté vystudoval Vysokou školu lesnickou v Brně a jeho syn Jaroslav Nápravník absolvoval Lesnickou školu v Písku v roce 1984.

Antonín Nápravník zemřel 20. prosince 1997 v Praze.

*****

Jarmila Valová

Vzpomínky na časy dávno minulé

Pocházím ze Stáje, obce nedaleko Polné. Naše dětství bylo chudé materiálně, ale bohaté na hezké zážitky, které jsme si nesli do života. Byla jsem „za větrem“ od všeho násilí, sprostoty a nenávisti. Lidé se také pohádali, ale brzy si k sobě našli cestu a žili vedle sebe v klidu dál. V naší vesnici tak agresivní lidé, aby se hádali o mez, nebyli.

Měla jsem velmi ráda večerní besedy sousedů, kteří si vyprávěli o hospodářství, nebo o prvních světových válkách, jak bojovali na Piavě a různých frontách. Také se mi líbilo povídání o zlodějích a pytlácích. My, děti, jsme tato vyprávění v koutku tiše poslouchaly a nechtělo se nám ani spát. Účastníci besed pochválili často některé řezníky, mlynáře a pohaněli handlíře a podvodníky i politiku. Probrali život tak, jak na vesnici probíhal. Sousedky si navzájem pochvalovaly nebo i postěžovaly, jak roste drůbež a dojí krávy. Po sobotní zábavě došlo na kritiku, jak se mladým vydařila zábava a kdo s kým má známost, a zda z toho bude nějaká svatba.

Měli jsme pohodový domov, na který rádi vzpomínáme. Půjčovali jsme si knihy ve škole i ve farní knihovně. Hodně jsme četli. Je samozřejmé, že jsme měli také povinnosti, a to už od útlých let. Nosit dříví ke kamnům, strouhat řepu do řezanky pro dobytek, sbírat vejce, zavírat drůbež na noc do kurníku a různé drobné práce, které se v hospodářství naskytly. Velmi rádi jsme měli májové pobožnosti. Děti a dospělí stáli uvnitř kapele, mládež před ní. Při zpěvu mariánských písní se krásné hlasy chlapců a děvčat nesly vesnicí.

Na jaře práce přibývalo. Začala se líhnout drůbež – housátka, kačátka a kuřátka. Chodili jsme trhat mladé jarní kopřivy a z nich dělali „drůbeží míchanici“. Další naší povinností byla pastva hus a dobytka. Sedláci měli

svoje pastviště, ale drobní hospodáři se spojili a po první světové válce, při pozemkové reformě, si zakoupili pozemek, kam společně chodili pást krávy. Pro pasáky byla tato činnost zábavou. Při pasení si společně hráli a na podzim pekli brambory. Pastvina byla podél lesa, tak o dřevo na ohýnek nebyla nouze. Děvčata při pasení hus trhala maliny, jahody, hrách. Vše, co bylo právě zralé.

Podle ročního období a zdatnosti dětí se jim přidělovala práce, kterou mohly zastat. Děti trhaly bodláky v bramborách, pro dobytek loupaly lupení z řepy a při sušení sena pohrabovaly při skupování. Ve žních se dělala povřísla, snášely snopy pro stavění do panáků a pak pohrabovala strniště.

Ne vždy jsme pracovali s nadšením ve žňových vedrech, ale jinak to nešlo. Těšili jsme se, jak se zase večer po nakrmení domácího zvířectva vykoupeme v rybníce Bahně. Ten byl koupalištěm pro celou vesnici. Rybník současně sloužil pro plavení koní a napájení krav při cestě domů z pastvy. Chlapci se chodili koupat od Surkového pole a děvčata od silnice pod lipami. Jako plavky sloužila chlapcům dlaň a děvčata jako koupací úbor měla zástěru. Na radosti z koupání nám to však vůbec neubralo. Také jsme milovali pouť. Moc peněz jsme neměli, ale koukání bylo zadarmo. Ráno se šlo do vedlejší vesnice, do Zhoře, na mši svatou a pak jsme užívali pouť v hlavním dění kolem kostela mezi stánky s pouťovým zbožím. Odpoledne jsme se setkávali na návsi u kapličky, kde naproti stál hostinec U Dufků. Před hostincem byl velký prostor, kde stály vzrostlé lípy. Pod lipami stával kolotoč menších rozměrů. Kluci kolotoč roztáčeli a za určitý počet odtočených jízd se mohli svézt zadarmo. U hospody byly postaveny stánky s perníkem, cukrovím a jinými pamlsky. Další zábavu nám poskytla otevřená okna tanečního sálu, odkud zněla hudba a my, děti, jsme nakoukávaly do oken a zíraly na tančící páry. Děvčata stála blízko hudby, chlapci u šenku a muži seděli v přístěnku u piva. Panímámy vysedávaly na lavicích, které byly postaveny okolo zdi, aby měly přehled o všem dění na sále.

Po žních se už blížila škola. Nevím, jak je to možné, ale my jsme se na ni těšili. Nejraději jsme měli tělocvik a zpěv. Po začátku školního roku začala i sklizeň brambor, která probíhala poměrně pomalu, neboť tyto se vykopávaly motykou. Jako potah místo koní sloužily krávy zapřažené do pluhu, se kterými se brázdy rozoraly a motykou se rozhrnovaly, aby se brambory nepoškodily. Stroje na vyorávání brambor, takzvané „bramboráky“, vlastnili jen velcí hospodáři. Teprve v letech 1937 a 1938 si je pořizovali střed-

ní hospodáři a navzájem si je mezi sebou půjčovali. To bylo velké ulehčení práce. Sklizeň nebyla tak pracná a byla také rychlejší. Děti při sběru pomáhaly.

Když skončila sklizeň řepy a pole byla připravena na zima, uklízelo se dřevo, které od léta vysychalo vyrovnané „v rázu“ venku. Další hospodářskou činností bylo mláčení obilí, které se ve snopech dávalo do mlátičky. Děti dávaly snopy obilí na stůl mlátičky a odhrabovaly ouhrabky. Cepy se na mláčení už nepoužívaly. Upotřebily se na mláčení části žita, aby sláma byla rovná. Z té se pak vázala povřísla na svazování snopů. Také se jimi vázala sláma, oves a ječmen. Sláma, která prošla mlátičkou, už byla pocuchaná a na povřísla nepoužitelná. Povřísla se vázala v zimě do zásoby, když bylo více času.

I zima měla své kouzlo. Jak začalo mrznout, už jsme zkoušeli led, zda nás unese, ale často jsme šli domů jako hastrmani. Když napadl sníh, to jsme až „do klekání“ jezdili od kaple až na rybník. Od Bémova byla dlouhá klouzačka až na silnici. Hlas zvonů večerního klekání nás upozornil, že máme být už doma. To platilo pro všechny děti z vesnice. Večer se ženy scházely, aby si pomohly drát peří a nás, děti, nejvíce bavilo poslouchat vyprávění různých povídalek a pověstí, osudů některých rodin i třeba povídek, které se četly.

Blížil se svátek svaté Barbory a po ní svatého Mikuláše. Těšení bylo veliké. Kluci se vyřádili jako čerti. Dárky byly skromné, pár jablíček a ořechů, sušených švestek a podobně, ale té radosti a strachu z čertů! Také nás babička brala do kostela ve Zhoři na roráty, což se nám líbilo.

Nejkrásnější byl Štědrý den. Dopoledne se vždycky držel půst, abychom večer viděli „zlaté prasátko“, ale vůbec se nám to nedařilo, protože se pekly buchty a vánočky. Do vánoček se přebíraly rozinky, míchaly nádivky do buchet a ty tuze sváděly ochutnat. K obědu se vařil hrách a k večeři omáčka ze švestek, sušených jablek a hrušek. Kdo nevladl rybník, ten kapra k večeři neměl. Po omáčce se podával čaj a vánočka. Stále v nás byla nedočkavost, kdy už přijde Ježíšek. Vždy jsme měli radost ze stromečku, který zářil a třeptal se ve světle svíček. Byl ozdoben cukrovím, co pekla maminka. Staniol dával stromečku lesk. Pod stromečkem byly bačkory ušité ze starého kabátu, olemované černým sametem. Maminka mi také ušila panenku a to bylo radosti! Pod stromečkem byly nové sešity a tužky do školy. Zpívali jsme koledy a po takovém radostném večeru se nám vůbec nechtělo jít spát.

Na Boží hod dostala všechna zvířátka zbytky od štědrovečerní večeře a slepice hrachu. Svátky byly opravdu krásné. Ve zhořském kostele zněly koledy a přítomní obdivovali Betlém s mnoha figurkami. Vždy zde stával. Velmi hezké postavy lidí a zvířat zhotovil ze dřeva řezbář Václav Potočka z Nadějova. Když jsem tam po letech zašla, velmi mě překvapilo, jak se počet figurek v Betlémě zmenšil. Nevím, zda byly poškozené a vyřazené, nebo nebyl postaven celý. Školní prázdniny jsme měli do Tří Králů, a tak jsme si užívali klouzaček.

Zbytek zimy se využíval k domácím ručním pracím. Ženy šily, pletly, vyšivaly povlaky, zástěry, košile, kapesníky i ubrusy. Muži chodili pracovat do lesa. Odřezky a chvojí dostali za práci a k tomu pár korun mzdy vypočítaných od srovnaných kubíků dřeva „do rázu“.

Velmi jsme se těšili na Ostatky, svátek, který se jinak nazýval Masopust. A též na zabíjačku. O Ostatcích chodily maškary s harmonikou a bubnem. My, děti, jsme je doprovázely od domu k domu a užívaly si spoustu legrace. První šel policajt se šavlí a za ním celý průvod dalších postav. Žid, staré báby, kominíci, sklinkař, dráteník a mnoho dalších... Kominíci proháněli děti a mazali je sazemi. Kradli uzené z komína, báby odnášely vejce, každý měl nějaký úkol. Maškary pozlobily hospodáře nebo hospodyni, ale vše mělo své meze a nikdo té legrace nezneužil ve svůj prospěch. Hlavně šlo o všeobecné veselí a zábavu pro celou vesnici.

V zimě jsme nosili dřeváky a do nich obšívané punčochy. Ve škole se dřeváky zuly a do třídy se chodilo v obšívaných punčochách. Boty se nosily jen do kostela, a proto posloužily několika sourozencům. Kabát se oblékal pouze do kostela a kdo ho nevladl, měl na sobě uvázaný vlňák. Byl to velký vlněný šátek, který zahřál. Na klouzačku jsme nosili různé obnošené věci, hlavně po starších sourozencích.

Pomalou se začalo hlásit jaro, a to byl čas jarních radovánek. Hraní kuliček, na vyvolávanou, vybíjenou, mety, skákání čtverců, na četníky a zloděje či na honěnou. Nudu jsme nepoznali. Také velikonoce nám přinášely zábavu. Hezké byly cesty do kostela rozkvetlou přírodou. Rádi jsme chodili lesem naší známou vyšlapanou pěšinkou, kde jsme okolo trhali fialky, později jahody a vše, co nám podle ročního období les dal. Naše dětství a mládí bylo krásné. Je škoda, že některé zvyky a tradice se v současné době již neudrží.

*****